

CURS DE DREPT CIVIL
MOȘTENIREA ȘI LIBERALITĂȚILE

Prof. univ. dr. CORNELIU TURIANU

**CURS DE DREPT CIVIL
MOȘTENIREA ȘI
LIBERALITĂȚILE**

**EDITURA UNIVERSITARĂ
București, 2016**

Colecția ȘTIINȚE JURIDICE ȘI ADMINISTRATIVE

Redactor: Monica Stoian

Tehnoredactor: Ameluța Vișan

Coperta: Monica Balaban

Editură recunoscută de Consiliul Național al Cercetării Științifice (C.N.C.S.) și inclusă de Consiliul Național de Atestare a Titlurilor, Diplomelor și Certificatelor Universitare (C.N.A.T.D.C.U.) în categoria editurilor de prestigiu recunoscut.

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
TURIANU, CORNELIU

Curs de drept civil : moștenirea și liberalitățile / Corneliu Turianu. -
București : Editura Universitară, 2016
ISBN 978-606-28-0412-1

347.65

DOI: (Digital Object Identifier): 10.5682/9786062804121

© Toate drepturile asupra acestei lucrări sunt rezervate, nicio parte din această lucrare nu poate fi copiată fără acordul Editurii Universitare

Copyright © 2016

Editura Universitară

Editor: Vasile Muscalu

B-dul. N. Bălcescu nr. 27-33, Sector 1, București

Tel.: 021 – 315.32.47 / 319.67.27

www.editurauniversitara.ro

e-mail: redactia@editurauniversitara.ro

Distribuție: tel.: 021-315.32.47 / 319.67.27 / 0744 EDITOR / 07217 CARTE
comenzi@editurauniversitara.ro
O.P. 15, C.P. 35, București
www.editurauniversitara.ro

CUPRINS

PARTEA I. MOȘTENIREA

CAPITOLUL I. DISPOZIȚII REFERITOARE LA MOȘTENIRE ÎN GENERAL

§1. Dispoziții generale	7
§2. Condițiile generale ale dreptului de a moșteni	30

CAPITOLUL II. MOȘTENIREA LEGALĂ

§1. Devoluțiunea moștenirii	53
§2. Reprezentarea succesorală	63
§3. Moștenitorii legali	71
§4. Moștenirea vacantă	97

CAPITOLUL III. TRANSMISIUNEA MOȘTENIRII

§1. Patrimoniul defunctului – obiect al transmisiunii succesorale	105
§2. Dreptul de opțiune succesorală	116
§3. Procedura succesorală notarială	153
§4. Dovada calității de moștenitor.....	167

CAPITOLUL IV. INDIVIZIUNEA ȘI ÎMPĂRTEALA MOȘTENIRII

§1. Indiviziunea moștenirii.....	187
§2. Partajul succesoral.....	193
§3. Partajul de ascendent.....	235

PARTEA A II-A. LIBERALITĂȚI

CAPITOLUL I. DISPOZIȚII COMUNE

§1. Noțiuni și categorii	241
§2. Capacitatea în materie de liberalități	242

§3. Substituțiile fideicomisare.....	246
§4. Libertățile reziduale	249

CAPITOLUL II. DONAȚIA

§1. Noțiunea și caracterele juridice ale contractului de donație.....	251
§2. Condițiile de validitate ale contractului de donație	257
§3. Principiul irevocabilității donațiilor	276
§4. Efectele contractului de donație	285

CAPITOLUL III. TESTAMENTUL

§1. Testamentul - formă juridică prin care se dispune pentru cauză de moarte de bunurile moștenirii.....	288
§2. Definiția și caracterele juridice ale testamentului.....	288
§3. Conținutul testamentului	291
§4. Condițiile de fond pentru validitatea testamentului.....	295
§5. Condițiile de formă pentru validitatea testamentului ...	313
§6. Formele testamentului.....	317
§7. Proba testamentului.....	331
§8. Legatul	331
§9. Dezmoștenirea.....	351
§10. Execuțiunea testamentară.....	354

CAPITOLUL IV. LIMITELE DREPTULUI DE A DISPUNE DE BUNURILE MOȘTENIRII

§1. Precizări prealabile.....	358
§2. Interdicția încheierii unor pacte asupra unei moșteniri viitoare	359
§3. Interdicția actelor juridice care încalcă rezerva succesorală	362

ANEXA. TESTE GRILĂ

a) Reguli generale privitoare la moștenire	381
b) Devoluțiunea legală a moștenirii	383
c) Devoluțiunea testamentară a moștenirii.....	429
d) Indiviziunea succesorală și împărțeala moștenirii	441
RĂSPUNSURI	446

PARTEA I

MOȘTENIREA

CAPITOLUL I

DISPOZIȚII REFERITOARE LA MOȘTENIRE ÎN GENERAL

§1. DISPOZIȚII GENERALE

1. Noțiunea de moștenire

Dreptul civil cuprinde în rețeaua normelor sale întreaga viață a omului, de la naștere, ba chiar de la concepțiune până la moarte, și urmarea ei asupra patrimoniului, adică *moștenirea*, denumită și „succesiune” sau „ereditate”.

Potrivit art.953 din Codul civil¹, „*Moștenirea este transmiterea patrimoniului unei persoane fizice decedate către una sau mai multe persoane în ființă*”.

Prin urmare, regulile care guvernează moștenirea se pot aplica numai în cazul morții unei persoane fizice, nu și în cazul existenței unei persoane juridice².

¹ Avem în vedere noul Cod civil român, așadar Legea nr.287/2009 privind Codul civil, republicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.505 din 15 iulie 2011, ulterior modificată.

² Fr. Deak, R. Popescu, *Tratat de drept succesoral*, vol.I, *Moștenirea legală*, ed. a III-a actualizată și completată, Editura Universul Juridic, București, 2013, p.19.

În conformitate cu art.557 alin.1 C.civ., moștenirea (legală sau testamentară) reprezintă unul dintre modurile de dobândire a dreptului de proprietate. Moștenitorul este reprezentantul juridic al defunctului. El devine *ipso iure*, din momentul deschiderii succesiunii, proprietar și posesor al patrimoniului defunctului, precum și al tuturor obiectelor care îl compun, cu excepția celor care nu sunt transmisibile, pe cale de succesiune. Rezultă că toate fructele și produsele succesiunii aparțin în general moștenitorului din ziua deschiderii succesiunii¹.

Legiuitorul utilizează, ca sinonim al termenului de „moștenire”, și pe cel de „succesiune”. În alte texte, Codul civil vorbește de „moștenire” și „moștenitor” sau de „ereditate” și „ereditate”. În doctrină și jurisprudență, termenii „moștenitor”, „succesor”, „ereditate”, utilizați ca sinonimi de legiuitor, sunt chemați la succesiune fie legal, fie testamentar. Moștenitorii succesiunii sau eredității „sunt persoanele care dobândesc drepturile și obligațiile celui decedat”². Persoanele care dobândesc patrimoniul defunctului se numesc „moștenitori” sau „succesori”. În cazul moștenirii testamentare, dobânditorul se numește de regulă „legatar”³.

Termenul de succesiune are un *înțeles larg*, ce depășește înțelesul termenilor de „moștenire” sau

¹ Pentru a fi riguroși, succesibilul este deci cel care poate moșteni, succesorul este cel care moștenește. Succesibilii, întrucât sunt chemați la succesiune de către lege, se numesc moștenitori. Ei pot purta numele de legatari dacă sunt chemați la succesiune prin voința lui *de cuius*.

² A. Bacaci, Gh. Comăniță, *Drept civil. Succesiunile*, Editura Universul Juridic, București, 2013, p.8.

³ Fr. Deak, R. Popescu, *Tratat de drept succesoral, ediția a III-a*, actualizată și completată, Editura Universul Juridic, București, 2013, p.20.

„ereditate”. În acest înțeles larg, prin „succesiune” este desemnată orice transmisiune de drepturi – universală, cu titlu universal sau cu titlu particular –, între vii (*inter vivos*) sau din cauză de moarte (*mortis causa*).

Stricto sensu termenul de succesiune are două înțelesuri:

a) În primul rând, „succesiunea”, „ereditatea” sau „moștenirea” este *transmisiunea patrimoniului unei persoane fizice decedate la una sau la mai multe persoane în viață*. În acest înțeles, se spune că o persoană succede alteia sau o moștenește.

Moștenirea este, așadar, o transmisiune – transmisiunea unui patrimoniu¹. Trebuie însă observat că uneori patrimoniul defunctului este transmis pe fracțiuni, către diferiți succesori, caz în care fiecare dintre aceștia

¹ Întrucât nu există o definiție legală a noțiunii de „patrimoniu”, literatura juridică a încercat să suplinească această lacună, impunându-se definiția potrivit căreia „patrimoniul este totalitatea drepturilor și obligațiilor care au valoare economică, aparținând unui subiect de drept” (C. Hamangiu, I. Rosetti-Bălănescu, Al. Băicoianu, *Tratat de drept civil român*, vol.I, Editura All Beck, București, 1996, p.522; C. Bîrsan, *Drept civil. Drepturi reale*, Editura Hamangiu, București, 2013, p.6). Într-o altă opinie, s-au inclus în definiția patrimoniului nu doar toate drepturile și obligațiile patrimoniale aparținând unei persoane, ci și bunurile la care se referă aceste drepturi. Acest punct de vedere a fost criticat, arătându-se că nu se ține seama de faptul că patrimoniul, fiind o sumă de valori, este distinct de bunurile care îl compun, iar referirea la drepturi înseamnă includerea implicită a bunurilor în cuprinsul noțiunii de patrimoniu (C. Bîrsan, *op.cit.*, p.6). Indiferent de definițiile propuse pentru noțiunea de patrimoniu, determinarea cu exactitate a conținutului patrimoniului se conturează examinându-se elementele patrimoniului și caracterele sale juridice (V. Pătulea, C. Turianu, *Dreptul de proprietate*, vol. I, Editura Wolters Kluwer, București, 2009, p.11 și urm.).

dobândește, cu titlu universal, partea din moștenire ce i se cuvine.

Moștenirea propriu-zisă constă, prin urmare, în transmisiunea unui patrimoniu, indiferent dacă acesta trece fără a fi fracționat sau pe părți.

Pe de altă parte, patrimoniul fiind alcătuit nu numai din drepturi, ci și din obligații, urmează să distingem transmisiunea activă, adică a drepturilor, de aceea a obligațiilor, transmisiunea pasivă.

Oricare ar fi însă concepția pe care o avem despre patrimoniu, acesta nu se poate transmite cât timp titularul său trăiește dacă el este o persoană fizică. Transmisiunea prin acte între vii, în acest caz, nu poate avea ca obiect decât bunuri privite izolat (*ut singuli*).

b) Într-un al doilea înțeles, derivat din primul, „succesiunea”, „ereditatea” sau „moștenirea” desemnează patrimoniul transmis din cauză de moarte (*mortis causa*); în acest sens, se spune că moștenirea sau succesiunea este vacantă. Tot astfel, se vorbește de succesiune mobilă sau imobilă.

Cu alte cuvinte, termenul de „succesiune”, „ereditate” sau „moștenire” desemnează atât transmisiunea din cauză de moarte (*mortis causa*), cât și obiectul acestei transmisiuni.

2. Felurile moștenirii

În dreptul român, moștenirea se transmite, în puterea legii sau a testamentului, în chiar clipa când persoana fizică încetează din viață, nefiind nevoie, pentru ca această transmisiune să se săvârșească, de nicio manifestare de voință din partea succesibilului.

Știm că în ce privește persoanele fizice, cât timp titularul trăiește, patrimoniul nu se poate transmite. Intransmisibil, în această măsură, prin acte între vii, patrimoniul trece la moartea titularului asupra moștenitorilor sau legatarilor.

Potrivit art.955 alin.1 C.civ., „*Patrimoniul defunctului se transmite prin moștenire legală, în măsura în care cel care lasă moștenirea nu a dispus altfel prin testament*”.

Prin urmare, moștenirea, succesiunea sau ereditatea poate fi, după izvorul ei, legală sau testamentară.

a) Moștenirea este denumită *legală* atunci când transmiterea ei din cauză de moarte se săvârșește în puterea legii.

Ea se mai numește în acest caz și moștenire *ab intestat*, deoarece nu privește decât patrimoniile celor ce au murit fără a face vreun testament (*intestati*).

Altfel spus, moștenirea legală intervine numai atunci când cel care lasă moștenirea nu a dispus prin testament de bunurile sale în favoarea unei sau mai multor persoane (art.955 alin.1).

b) În cazul în care defunctul a dispus de averea sa, pentru timpul când nu va mai fi, prin unul sau mai multe acte unilaterale de ultimă voință numite legate, moștenirea se numește *testamentară*, căci legatele nu se pot face decât prin testament. În acest caz, moștenitorii sunt desemnați chiar de cel care lasă moștenirea.

Persoana decedată al cărei patrimoniu se transmite pe cale de moștenire (succesiune sau ereditate) se numește și *de cuius* (prescurtare a formulei romane *is de cuius succesione agitur* – cel despre a cărui moștenire este vorba).

Persoanele care dobândesc, în tot sau în parte, patrimoniul celui care lasă moștenirea se numesc *moștenitori*.

Ei se mai numesc *succesori* sau *erezi* în cazul succesiunii legale; *legatari*¹ în cazul succesiunii testamentare, fiindcă obiectul dobândirii lor este legatul.

c) Trebuie arătat că moștenirea se transmite fie numai în temeiul legii, fie numai în temeiul voinței celui care lasă moștenirea manifestată într-un testament. Sunt însă și cazuri când moștenirea se transmite parțial în temeiul testamentului și parțial în temeiul legii.

Coexistența moștenirii legale cu cea testamentară este prevăzută de art.955 alin.2 C.civ., conform căruia „*O parte din patrimoniul defunctului se poate transmite prin moștenire testamentară, iar cealaltă parte prin moștenire legală*”. Această opțiune a legiuitorului chiar se impune în ipoteza existenței moștenitorilor rezervari².

De exemplu, dacă testatorul a făcut legate cu titlu particular, patrimoniul se transmite moștenitorilor legali, care însă vor fi obligați să execute legatele; dacă obiectul legatului este un drept real asupra unui bun individual determinat, legatarul îl va dobândi direct de la defunct și nu va trece moștenitorilor legali, care desigur vor culege cealaltă parte a patrimoniului succesoral³. Dacă legatele nu

¹ Legatarul poate fi: universal, cu titlu universal sau cu titlu particular ori singular, după cum este chemat: la întreg patrimoniul; la o fracțiune din acesta; numai la bunuri singulare, anume determinate.

² A se vedea M. Eliescu, *Moștenirea și devoluțiunea ei*, Editura Academiei, București, 1966, p.53; Fr. Deak, R. Popescu, *op.cit.*, p.24-26.

³ Art.1059 C.civ. prevede drepturile legatarului cu titlu particular: „(1) *Legatarul cu titlu particular al unui bun individual determinat dobândește proprietatea acestuia de la data deschiderii*

epuizează întregul patrimoniu, devoluțiunea moștenirii va fi testamentară în limitele acestor legate și legală în rest. Dacă însă prin testament se epuizează întreaga moștenire sau dacă testatorul a instituit unul sau mai mulți legatari universali¹, devoluțiunea moștenirii va fi numai testamentară.

În situația existenței moștenitorilor rezervatari – care constituie regula în materie – chiar și împotriva voinței testatorului, aceștia beneficiază de partea de moștenire corespunzătoare rezervei și numai pentru rest devoluțiunea va fi testamentară.

Din considerentele de mai sus expuse, rezultă că este posibilă și coexistența calității de moștenitor legal cu cea de legatar. De altfel, conform art.1102 alin.2 C.civ., *„Legatarul chemat la moștenire și ca moștenitor legal își va putea exercita opțiunea în oricare dintre aceste calități. Dacă, deși nu a fost încălcată rezerva, din testament rezultă că defunctul a dorit să diminueze cota ce i s-ar fi cuvenit legatarului ca moștenitor legal, acesta din urmă poate opta doar ca legatar”*.

d) În situații normale, o moștenire este culeasă în nume propriu sau prin reprezentare, de către succesorii legali și (sau) testamentari.

Dacă însă succesorii unui alt moștenitor decedat reclamă partea acestuia din urmă (drepturile sale succesoriale) față de un defunct anterior, atunci se pune problema

moștenirii. (2) Legatarul cu titlu particular al unor bunuri de gen este titularul unei creanțe asupra moștenirii. Dacă testatorul nu a prevăzut altfel, cel însărcinat cu executarea acestui legat este obligat a preda bunuri de calitate medie”.

¹ Art.1056 alin.1 C.civ. definește legatul cu titlu universal: *„dispoziția testamentară care conferă uneia sau mai multor persoane vocație la o fracțiune a moștenirii”*.

moștenirii prin retransmitere. Acești succesori, reclamanți ai drepturilor succesoriale ale *de cujus*-ului lor decedat, față de cel decedat anterior, capătă o calitate specială, respectiv „moștenitor prin retransmitere”, în raport cu prima succesiune. De aceea, doctrina a creat instituția moștenirii prin retransmitere¹.

Prin mecanismul retransmiterii se pot ivi situații în care o persoană moștenește prin retransmitere o altă persoană față de care nu are vocație succesorală. De exemplu, soția supraviețuitoare a celui decedat înainte să accepte moștenirea (în interiorul termenului de 6 luni) de la tatăl său, va putea accepta ea această moștenire, astfel încât prin retransmitere nora își va putea moșteni indirect socrul, deși conform legii nu are vocație succesorală (facem precizarea că, în această ipoteză, discutăm despre succesiunea legală, iar nu despre cea testamentară). Bi-neînțeleș, soția supraviețuitoare trebuie să îndeplinească toate celelalte condiții pentru a-și moșteni soțul. Această situație însă nu este contrară legii succesoriale, deoarece ea moștenește, indirect, prin intermediul succesoriului defunctului care ulterior decedează și el.

3. Caracterile juridice ale transmisiunii succesoriale

A. Trăsăturile specifice ale transmisiunii succesoriale

Am văzut că moștenirea (succesiunea sau ereditatea) este *transmiterea patrimoniului unei persoane fizice decedate la una sau mai multe persoane în viață*.

¹ Pentru analiza unor aspecte ale acestei instituții, a se vedea D. Cimpoieru, *Moștenirea prin retransmitere*, în „Dreptul” nr.4/1995, p.28-30.

Din această definiție rezultă că moștenirea este o transmisiune din cauză de moarte și, totodată, este și o transmisiune universală.

Pe de altă parte, în transmisiunea succesorală patrimoniul este privit ca fiind unitar și, în principiu, indivizibil.

Drept urmare, și transmisiunea succesorală va fi unitară și, într-un anumit sens, indivizibilă¹.

a) *Transmisiunea moștenirii este o transmisiune din cauză de moarte (mortis causa)*, în sensul că ea se săvârșește din cauza și la data morții persoanei fizice.

În opoziție cu transmisiunile prin acte între vii, care se săvârșesc în timpul vieții subiectului de drepturi, avem, așadar, transmisiunea din cauză de moarte: *moștenirea*.

Prin moarte se înțelege încetarea din viață a unei persoane fizice – constatată fizic sau declarată judecătorește – deoarece numai decesul unei ființe umane poate deschide moștenirea.

Încetarea existenței unei persoane juridice nu poate niciodată să aibă acest efect. În caz de reorganizare, patrimoniul persoanelor juridice se poate transmite, în tot sau în parte, prin acte între vii (art.232-242 C.civ.)².

¹ B. Pătrașcu, I. Genoiu, *Moștenirea și felurile ei*, în M. Uliescu (coord.), *Noul Cod civil. Studii și comentarii*, vol.II, Editura Universul Juridic, București, 2013, p.589-594.

² În cazul persoanei juridice, destinația bunurilor după lichidare este prevăzută de art.249 C.civ.: „(1) *Oricare ar fi cauzele dizolvării, bunurile persoanei juridice rămase după lichidare vor primi destinația stabilită în actul de constituire sau statut ori destinația stabilită în hotărârea organului competent luată înainte de dizolvare.*

(2) *În lipsa unei asemenea prevederi în actul de constituire sau statut ori în lipsa unei hotărâri luate în condițiile alin.(1), precum și în cazul în care prevederea sau hotărârea este contrară legii sau ordinii publice, la propunerea lichidatorului, bunurile rămase după lichidare*

b) *Transmisiunea moștenirii este o transmisiune universală*, deoarece are ca obiect o universalitate juridică¹: patrimoniul defunctului.

Și din acest punct de vedere moștenirea se opune transmisiunii între vii, căci, în acest din urmă caz, transmisiunea nu poate avea ca obiect decât bunuri private izolat (*ut singuli*), iar nu patrimoniul sau fracțiuni dintr-un patrimoniu.

Moștenirea, dimpotrivă, nu este o transmisiune a unor bunuri singulare private în individualitatea lor specifică, ci

se atribuie de instanța competentă, prin hotărâre supusă numai apelului, unei persoane juridice cu scop identic sau asemănător, dacă prin lege nu se prevede altfel. Atunci când există mai multe astfel de persoane juridice, lichidatorul propune cel puțin 3 persoane juridice, caz în care bunurile se atribuie prin tragere la sorți.

(3) *În cazul în care persoana juridică a fost dizolvată pentru motivele prevăzute la art.245 lit.d), precum și în cazul în care nicio persoană juridică nu este de acord cu preluarea bunurilor rămase după lichidare în condițiile alin.(2), acestea vor trece în proprietatea comunei, orașului sau municipiului în a cărui rază teritorială se află bunurile.*

(4) *În toate cazurile, transmiterea dreptului de proprietate asupra bunurilor rămase după lichidare are loc la data preluării lor de către beneficiari, dacă prin lege nu se prevede altfel. Procesul-verbal de predare-primire și hotărârea judecătorească rămasă definitivă, în cazurile prevăzute la alin.(2) ori (3), constituie titlu de proprietate sau, după caz, pot servi drept temei juridic pentru intabularea în cartea funciară. În cazul bunurilor imobile, dispozițiile art.1244 și cele în materie de carte funciară rămân aplicabile”.*

¹ Când o universalitate de bunuri este constituită prin lege, ea este numită *universalitate juridică*. Aceasta este formată nu numai din drepturile (bunurile) respective, considerate împreună, ca *latură activă*, ci și din obligațiile (datoriile) titularului, ca *latură pasivă* a universalității. Fiind o universalitate formată în puterea legii, ea există independent de voința titularului, trăsătură care o deosebește fundamental de simplele universalități de fapt.

ea constă în transmiterea unei averi, a acelei universalități care este patrimoniul. Moartea, suprimând pe titularul patrimoniului, face posibilă trecerea acestuia asupra altor persoane.

Transmisiunea universală sau cu titlu universal a moștenirii, adică a întregii succesiuni sau a unei fracțiuni din ea, se săvârșește în chiar clipa când defunctul își dă ultima suflare.

La această dată moștenitorul legal sau legatarul, universal sau cu titlu universal, dobândește fără nicio formalitate, și chiar fără să știe, drepturile ce aparțineau defunctului.

Într-adevăr, în sistemul legii române, moștenitorul nu trebuie să facă vreun demers. El nu trebuie să meargă spre moștenire, ci moștenirea îl cuprinde, în puterea legii sau testamentului.

Pentru a preciza drepturile ce se transmit prin moștenire, trebuie să facem anumite distincții:

- Obiectul transmisiunii succesoriale fiind patrimoniul, iar acesta trecând asupra succesorilor în temeiul unei chemări fie la întreg, fie numai la o anumită fracțiune, transmiterea moștenirii poate fi *universală* sau *cu titlu universal*.

Așadar, transmisiunea poate privi întreg patrimoniul sau numai o fracțiune din patrimoniul defunctului. Trebuie observat că uneori patrimoniul defunctului este transmis pe fracțiuni, către diferiți succesori, caz în care fiecare dintre aceștia dobândește, partea din moștenire ce i se cuvine.

- Transmisiunea succesorală având ca obiect un patrimoniu, iar acesta fiind alcătuit nu numai din drepturi, dar și din obligații, în mod necesar prin moștenire se transmit nu numai drepturile, ci și obligațiile defunctului.

Transmisiunea succesorală este, prin urmare, atât *activă*, cât și *pasivă*, ceea ce o deosebește de transmisiunile operate prin acte între vii, căci acestea nu pot transmite obligații, ci numai drepturi.

Într-adevăr, potrivit legii noastre civile, persoana debitorului, buna sa credință sunt esențiale și nu pot fi despărțite de obligație. În aceste raporturi, datoriile nu se pot transmite prin acte între vii. Transmisiunea datoriilor unei persoane fizice se poate opera însă prin moștenire, căci ea are drept obiect o universalitate.

- Drepturile transmise prin moștenire nu sunt privite în individualitatea lor, ci numai ca părți alcătuitoare ale patrimoniului.

Ca urmare, transmisiunea activă a acestei universalități se va efectua și va fi opozabilă terțelor persoane fără a fi condiționată de săvârșirea formalităților de publicitate prevăzute de lege pentru fiecare dintre aceste drepturi. De pildă, dacă în moștenire se află terenuri, dreptul de proprietate asupra lor se va transmite prin moștenire și va fi opozabil terților fără înscriere în cartea funciară.

Reținem aici numai că bunuri singulare din moștenire pot face obiectul unei transmisiuni pentru cauză de moarte. Astfel, cel ce lasă moștenirea poate să dispună prin testament de un anumit bun al său. În acest caz operează o transmisiune *cu titlu particular*.

B. Principiul unității și indivizibilității moștenirii

a) În succesiune patrimoniul fiind privit ca un tot unitar, și moștenirea este în principiu *unitară*.

Aceasta înseamnă că moștenirea alcătuiește, în principiu, o singură masă succesorală; ea nu se frânge într-o pluralitate de moșteniri și, ca urmare, este guvernată de

aceleași norme juridice, fără a se face deosebire între bunurile succesoriale după natura și originea lor (bunurile paterne, ale rudelor tatălui și cele materne, ale rudelor mamei etc.).

Acest caracter unitar al moștenirii comportă în dreptul civil român unele excepții:

- când patrimoniul defunctului cuprinde și drepturi de autor, transmiterea acestora este supusă unor norme stabilite de legea specială. Astfel, devoluțiunea succesorală a dreptului de autor derogă de la dreptul comun prin aceea că prerogativele patrimoniale ce derivă din acest drept nu se transmit prin moștenire decât cu titlu temporar, fie, în unele cazuri, pe durata vieții moștenitorului, fie, în altele, pe anume termene statornicite de lege¹;

- potrivit art.974 C.civ., în cazul în care soțul supraviețuitor vine în concurs cu alți moștenitori decât cu descendenții, el poate invoca dreptul succesoral special pe care, după cum vom vedea, legea îl acordă în afară de porțiunea sa din moștenire, asupra mobilierului și obiectelor de uz casnic care au fost afectate folosinței comune a soților²;

¹ A se vedea T. Pop, *În legătură cu transmiterea prin moștenire a dreptului patrimonial de autor*, în „Revista română de drept” nr.12/1973, p.52-62.

² De precizat este că actualul Cod civil reglementează *clauza de preciput* - art.333 și art.367 lit.t stipulată printr-o convenție matrimonială, prin care se poate stabili ca soțul supraviețuitor să preia fără plată, înaintea partajului moștenirii, unul sau mai multe dintre bunurile convenite prin care soții sau viitorii soți le dețin în devălmășie sau coproprietate, clauza nefiind suspusă raportului, ci numai redușunii, în condițiile art.1096 alin.1 și 2 C.civ. (Al. Bacaci, Gh. Comănișă, *Drept civil. Succesiunile*, Editura Universul Juridic, București, 2013, p.12).

- dacă defunctul este străin, proprietar de bunuri aflate în România, ori un român având bunuri în străinătate, succesiunea va fi supusă, în ceea ce privește imobilele, legii situării lor, abstracție făcând de cetățenia celui ce lasă moștenirea (*lex rei sitae*), iar cât privește mobilele, legii naționale a defunctului, indiferent de locul unde s-ar afla aceste mișcătoare (*lex personalis est lex patria*);

- în dreptul român, coexistența moștenirii legale cu cea testamentară este admisă¹. Altfel spus, succesiunea testamentară nu înlătură pe de-a-întregul pe cea legală decât dacă s-a instituit un legatar universal și nu sunt moștenitori rezervatari. Astfel, ori de câte ori s-a instituit prin testament un legatar universal și există moștenitori rezervatari, adică moștenitori cărora legea le rezervă o parte din moștenire chiar împotriva voinței liberale a defunctului, succesiunea se va deferi potrivit legii, cât privește transmisiunea rezervei către moștenitorii rezervatari, iar pentru rest, ea va fi atribuită potrivit testamentului.

¹ În sistemul sclavagist al dreptului roman, principiul unității succesiunii mai avea și un alt înțeles, și anume că moștenirea nu putea fi deferită în parte prin lege, iar restul prin testament. Această regulă era consecința necesară a faptului că, în dreptul roman, testamentul, pentru a fi valabil, trebuia să cuprindă o instituire de moștenitor ce alcătuia temeiul testamentului (*caput et fundamentum testamenti*), iar instituirea nu se putea face decât privitor la întreaga moștenire. Pe cale de consecință, testamentul, atribuind întreaga moștenire eredelui instituit, înlătură în mod necesar pe de-a întregul transmiterea moștenirii în puterea legii. A se vedea și C. Bîrsan, *Concursul calității de succesori legal cu aceea de moștenitor testamentar cu privire la terenuri*, în „Revista română de drept” nr.7/1982, p.31-35; T. Pop, *Examen critic al practicii judecătorești și al literaturii juridice privitoare la admisibilitatea transmiterii terenurilor prin testament moștenitorilor legali*, în „Revista română de drept” nr.11/1982, p.23.